

לשנות גם שימולול מעט שרביטים ובראשי אצבעותיו] (רמ"א שם, ו). ויש מפרשים, שמשפסף בשביל לרכך את הגרעינים, אבל הפרדת גרעין משרביט בשבת, אסורה משום מלאכת דש (רשב"א ביצה יב, ב; ר"ן שם, ו, א).

וְחֻכְמֵי אֹמְרִים מוֹלֵל בְּרֵאשֵׁי אֶצְבָּעוֹתָיו וְכוּ'. ■ להלכה, נפסק כדעת חכמים, שמותר להוציא גרעינים משרביטם בשינוי, היינו שמוציא מעט ובראשי אצבעותיו [וכדעת רש"י] [שו"ע א"ח שיט, ו], ויש אוסרים (רמ"א שם), שלדעתם ההיתר למולול בשינוי הוא רק לריכוך [וכדעת הרשב"א והר"ן], וטוב להחמיר מאחר שיכול לאכלן כך בלא פירוק (משנ"ב, וראה שם פרטים נוספים).

בְּשֵׁר מְלִיחַ וְכוּ'. **הקדמה.** בסוגיא שלפנינו דנים על דין מוקצה בבשרים שונים, ובכל סוג של בשר צריכים לדון על שלשה אופנים של אכילה, היינו אכילת אדם, אכילת כלבים ואכילת חיה, וכדלהלן: [א] אכילת אדם - דבר הראוי לאכילת אדם, אפילו על ידי הדחק, אינו נחשב למוקצה לדעת הכל, אכן דנו ראשונים האם בשר חי נחשב כראוי לאכילת אדם. [ב] אכילת כלבים - מאכל שאינו ראוי לאכילת אדם וראוי לאכילת כלבים, אכן מאכל העומד למאכל אדם, אלא שעדיין לא תיקנו למאכל אדם, אין דרך בני אדם להאכילו לכלבים, ולכן לדעת רבי יהודה נחשב למוקצה, ואילו לדעת רבי שמעון, נחלקו ראשונים האם נחשב למוקצה. [ג] אכילת חיה - מאכל שראוי לאכילת אדם אלא שעדיין לא תיקנו למאכל אדם, דרך בני אדם העשירים שיש בביתם חיה, שמאכילה בשר אפילו כשאפשר לתקנו למאכל אדם, אלא שבדרך כלל, אנשים רגילים אין בבעלותם חיות, ולכן דין המוקצה שלהם תלוי במחלוקת תנאים האם כל ישראל נחשבים לבני מלכים, וניתן לדונם כאילו הם עשירים שיש בבעלותם חיות.

בְּשֵׁר תְּפֵל - בשר בהמה קודם מליחה ובישול, שאינו ראוי לאכילה (מאירי), ואינו יכול למולחו בשבת, משום שנחשב למתקן אוכל, או משום שהמליחה לא תנועיל להכשירו לאכילה בו ביום והוא כמכין משבת לחול (ראה תוס' ר"ד, לענין ז'ג תפל), אלא שהוא ראוי לאכילת כלבים, ולכן דינו תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון, שלדעת רבי יהודה, נחשב למוקצה כיון שאדם לא מאכיל כלבים דבר שהוא יכול לתקנו ולהכשירו לאכילתו, ואילו לדעת רבי שמעון אינו נחשב למוקצה, כיון שסוף סוף ראוי הוא להאכילו לכלבים (ראה תוס' לעיל מה, ב ד"ה הכא, ותוס' כאן ד"ה זג בת"י ראשון). ויש חולקים על הנ"ל בשתי נקודות: [א] שלדעתם דבר העומד לתיקון למאכל אדם, נחשב למוקצה גם לדעת רבי שמעון, ואפילו שכעת ראוי למאכל לכלבים, כיון שבפועל אדם לא מביאו לכלבים. [ב] שבשר בהמה קודם מליחה ובישול, ראוי למאכל אדם על ידי הדחק, ולכן אינו נחשב למוקצה [ע"פ גירסת הראשונים, שהגמ' כאן לא עוסקת בבשר חי] (רשב"א; וראה רמב"ם שבת כו, טז וש"ע א"ח שח, כט וביאור הגר"א ופמ"ג במשנ"ב שם, בדעתם).

■ להלכה: [א] הלכה כרבי שמעון שמיקל בהלכות מוקצה. [ב] דבר שאפשר להכשירו למאכל אדם, ואפשר להאכילו לכלבים, נחלקו הפוסקים האם נחשב למוקצה, והלכה להחמיר (משנ"ב שח, קכו, ביאה"ל שם, לא). [ג] בשר תפל אינו נחשב למוקצה משום שראוי למאכל אדם על ידי הדחק (שו"ע שם, לא), ונחלקו הפוסקים האם היינו דוקא בבשר עוף שהוא רך, או אפילו בבשר בהמה (משנ"ב שם, וראה משנ"ב מהדר' דרשו שם הע' 127, בזמנו שאין רגילים באכילת בשר חי).

וְאֵת הַחֲרָדֵל מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵאֶקֶל לְיוֹנִים - ואף שהחרדל בעיקרו מאכל אדם, אלא שאינו ראוי למאכל אדם בשבת ללא תיקון, ומכיון שמאכילים ממנו גם ליונים, לכן האדם לא מקצה דעתו ממנו, אכן התנא של המשנה (לעיל קכו, ב) סובר, שאין מטלטלים את החרדל, שלדעתו כל הראוי לאדם אין מייחדים אותו ליונים (רשב"א). ויש סוברים שאין מחלוקת תנאים בדבר, אלא דין חרדל משתנה לפי דרך המקומות, שבמקומו של התנא של המשנה לא היו מגדלים יונים, ובאותו מקום אין שימוש לחרדל בשבת והוא מוקצה, ואילו במקומו של התנא של הברייתא היו מגדלים יונים, ובאותו מקום יש שימוש לחרדל בשבת ואינו מוקצה (כסף משנה שבת כו, טז, בדעת הרמב"ם שם).

אֵלֶּא רְאוּי, הֵכָא נִמְי רְאוּי, שדין מוקצה תלוי בחפץ, האם הוא נחשב דבר הראוי לשימוש, ואינו תלוי האם יש לאדם צורך באותו הדבר בשבת זו, והוא הדין שכלים העומדים לתשמיש שאין לבעליהם צורך בהם באותה השבת, אינם נחשבים למוקצה, כיון שאילו היה לו צורך בהם, היה משתמש בהם (חזו"א א"ח מד, טו). ■ להלכה, מאכל של בעלי חיים, אינו נחשב למוקצה כאשר אותם בעלי החיים מצויים אצל רוב בני אדם באותו מקום, או כאשר יש בבעלותו בעלי חיים אלו [וכדעת ת"ק דרשב"ג] (שו"ע א"ח שח, כט).

חֲבִילֵי קֶשׁ וְכוּ' אִם הִתְקַיֵּן לְמֵאֶכֶל בְּהֵמָה וְכוּ', שקש ועצים עומדים להסקה, ולמרות שהם ראויים גם למאכל בהמה, כל דבר שיש לו כמה שימושים, הרי הוא עומד לשימוש הרגיל והמצוי בו [והדבר תלוי במחלוקת התנאים בדין חרדל, כפי שנתבאר לעיל (בדעת הרשב"א)], אכן, דבר שבפועל אינו עומד לשימוש אחר, ויש שימוש אחד שהוא 'ראוי' לעשות בו, נחשב כאילו עומד לאותו תשמיש אף שאינו עומד להשתמש בו לתשמיש זה, ואינו מוקצה, וכגון שברי זכוכית הראויים לנעמיות [ואף שאין לו נעמיות] לדעת רשב"ג (רשב"א). ■ להלכה, צמחים הראויים להסקה ולמאכל בהמה, דין המוקצה שלהם תלוי במחשבתו (שו"ע א"ח שכא, א, וראה במשנ"ב שם פרטים נוספים).

וּבִלְבָד שְׂלֵא יִקְטוּם בְּכָלִי, שהדרך בחול לקטום מאכל בכלי לחתיכות קטנות והוא תולדת מלאכת טוחן (רש"י, ע"פ אגלי טל טוחן ג, ס"ק ז), ויש מפרשים שמדובר בענפים קשים כעצים, והקוטום בכלי נראה כצריך להם לתיקון כלשהו ולא לאכילה ולכן חייב משום מלאכת טוחן, שאילו היה מדובר בדבר שנראה כמאכל, אין איסור משום טוחן בחיתוכו קודם האכילה (תוס' ר"ד), שזה נחשב לדרך אכילה ולא לדרך מלאכה (ראה שו"ת הרשב"א ד, עה). ■ להלכה, צמחים העומדים למאכל בהמה, קוטם מהם ביד לאכילתו, אבל לא בכלי (שו"ע א"ח שכא, א), וחיתוך ירק דק סמוך לסעודה, יש מקילים (רמ"א שם, יב), שזהו דרך אכילה [וכעין היתר 'אלתר' בבורר], ויש מפקקים בהיתר זה (משנ"ב שם).

וּמוֹלֵל - משפסף בידו את השרביט, בשביל להפריד ממנו את הגרעין שבתוכו (רש"י), שפירוק גרעינים מתוך השרביט, נכלל במלאכת דש, אך כאשר מפריד בידו, אין איסורו אלא מדרבנן (ראה רש"י ביצה יב, א), כיון שאינו נוטל את הגרעין בידו מתוך השרביט, אלא הגרעין מתפרק במלילת השרביט, ופעולה כזו דרך לעשותה בכלי ולא ביד (שו"ע הרב א"ח שיט, ט), ולצורך אכילה התירו לעשות בשינוי [היינו במלילה ביד ולא בכלי לרבי יהודה, ולחכמים צריך